

Projectbeschrijving voor de leerkracht

PROJECT IN DE SCHOENEN STAAN VAN....?

Leerlijn Muziek | Thema Utopie | Groep 5 en 6 | 2019

Klaar voor de start?

- ✓ Gebruik de digitale versie van dit project.
- ✓ Download dit document op je computer voor het beste gebruik.
- ✓ We gaan ervan uit dat je kennis hebt van de [opzet van COH](#).
- ✓ Vraag bij de voorbereiding zo nodig hulp aan je interne cultuurcoördinator of je cultuurcoach (laat je informeren over de scholingsmogelijkheden).
- ✓ Bereid het project bij voorkeur samen met je collega's voor (vergeet de vakleerkrachten niet).
- ✓ Een bezoek aan een voorstelling, tentoonstelling of vaste collectie in een Haagse culturele instelling is van grote meerwaarde. Zie [CultuurSchakel](#) voor het actuele aanbod.
- ✓ Nodig als dat lukt een kunstenaar uit die betrokken wordt bij de uitvoering van het project. Zie [CultuurSchakel](#).
- ✓ Bedenk van tevoren bij welke onderdelen je ouders kunt inschakelen.
- ✓ Je mag het project 'op maat maken', mits je de fasen van het creatieve proces blijft doorlopen.
- ✓ Trek voor het hele project zes tot acht lesmomenten van 45 minuten uit.
- ✓ Begrippenlijst: Wanneer je dit project wilt koppelen aan taalonderwijs, dan is [via deze link](#) een begrippenlijst te vinden.

Inhoudsopgave

1. Informatie.....	1
2. Introductie.....	2
3. Oriëntatie.....	3
4. Opdracht: Who is...?.....	5
5. Opdracht: I am.....	9
6. Opdracht: I'm gonna be.....	14

1. Informatie

Lees ter voorbereiding van de COH-lessen onderstaande informatie over de invulling en het doel van het project en manieren om het project te promoten. Ook zijn hieronder de algemene benodigdheden en de begrippenlijst opgenomen.

Wat doen de leerlingen in dit project?

Het thema van dit project binnen de discipline 'Muziek' is 'Utopie'. Onder de titel *In de schoenen staan van....?* gaan leerlingen op zoek naar de held in zichzelf. Wat maakt iemand een held, waar ben je trots op van jezelf en kun jij iets dat niemand anders kan? Ze proberen zich door middel van het lied 'Tijdmassien', verschillende oefeningen en een bewegingsspel ook echt in iemand te verplaatsen. Er wordt een vertaling gemaakt naar muzikaal leiderschap en de leerlingen onderzoeken manieren om in muziek leiding te nemen die ze oefenen in een soundscape. Uiteindelijk worden de verschillende composities uit de opdrachten samengevoegd tot één grote eindpresentatie.

Waarom dit project?

Iedereen heeft zijn eigen 'helden'. Dat kunnen beroemde idolen zijn maar ook mensen uit de naaste omgeving. Het is aantrekkelijk om op zoek te gaan naar wat jou een held maakt.

De leerlingen ervaren dat er talloze manieren zijn waarop iemand een 'held' of een 'leider' kan zijn. Ze worden gestimuleerd om naar zichzelf te kijken en te zien wat er bijzonder en eigen aan hen zelf is.

Tegelijkertijd leren ze dat er in iedereen een held schuilt.

Doelen

In dit project worden bij de Introductie, de Oriëntatie en de Opdrachten kennisdoelen en vaardigheidsdoelen benoemd. De volgende houdingsdoelen gelden voor het project in het algemeen.

De leerling:

- toont zich nieuwsgierig en proactief;
- kan positief-kritisch reflecteren op eigen werk en dat van anderen.

Promotie

Het project gaat meer leven als er ook buiten de klas aandacht voor is. Denk na over manieren om het project te promoten.

- Stel ouders op de hoogte van het museumbezoek of de komst van een [kunstenaar in de klas](#).
- Maak foto's of filmpjes van de diverse presentatiemomenten en deel deze via de schoolwebsite, klassenapp of andere kanalen.

Algemene benodigdheden

Maak gedurende het hele project gebruik van de volgende ruimtes en materialen:

- klaslokaal of speellokaal
- muziekinstallatie en/of digibord
- digitaal foto- en filmtoestel
- (kleuren)printer
- In de [Toolbox muziek](#) vind je meer informatie over het bespelen van de instrumenten uit het schoolmuziekinstrumentarium. Daarnaast worden verschillende werkvormen verder uitgelegd.

2. Introductie

Kennisdoelen

De leerling denkt na over het begrip 'helden/superhelden'.

Vaardigheidsdoelen

De leerling:

- gaat zich letterlijk verplaatsen in de schoenen van een ander en denkt na over de verschillen die er zijn;
- zingt het lied 'Tijdmassien'.

Benodigdheden

- verzamel van tevoren verschillende soorten schoenen: grote schoenen, kleine schoenen (zelfs van een pop bijvoorbeeld), laarzen, hoge hakken, klompen, enz.

- [bijlage 1](#): lied: 'Had ik maar een tijdmasjien', gezongen versie
- [bijlage 2](#): tekst: 'Had ik maar een tijdmasjien'

Aan de slag in de klas

Het thema 'Utopie' voor groep 5/6 gaat over (super)helden. Wat is een held? Wie wil ik zijn? De leerlingen verplaatsen zich letterlijk in de schoenen van een ander en gaan op zoek naar hun eigen kracht en goede eigenschappen. Als je in een utopische wereld zou wonen is alles mogelijk: welke (super)krachten/eigenschappen zou je willen hebben?

Introduceer het thema als volgt:

1. Er zijn in de loop van de tijd heel veel helden geweest. Stel dat we daar met een tijdmachine naar toe kunnen gaan. En vragen kunnen stellen...hoe mooi zou dat zijn?!
 - o Luister naar het lied: 'Had ik maar een tijdmasjien' uit de liedbundel *Eigenwijs* (aangepaste versie).
 - o Zet bijlage 1 aan en laat bijlage 2, de tekst op het bord, zien. (De leerlingen zingen dus nog niet mee.)
2. Welke helden komen er in het lied voor? Ken je deze mensen? Zijn zij een held? Waarom zijn zij een held?
3. Zet het lied nogmaals aan en laat de leerlingen zachtjes met het refrein meezingen. Laat ze nog een keer naar de coupletten luisteren.
4. Welke (super)helden ken je nog meer? Welke (super)krachten zou jij willen hebben of wat zou je graag willen kunnen?
5. Heb je moed nodig om een held te zijn? Kan je iets noemen waar jij moed voor nodig had?

3. Oriëntatie

Kennisdoelen	De leerling kent het begrip 'in de schoenen staan van iemand anders'.
Vaardigheidsdoelen	De leerling: <ul style="list-style-type: none"> • verplaatst zich letterlijk in de schoenen van iemand anders en denkt hierbij na over het thema 'helden'; • zingt het lied 'Had ik maar een tijdmasjien'.

Benodigdheden

- verschillende soorten schoenen; grote schoenen, kleine schoenen, hoge hakken, klompen, enz.
- [bijlage 1](#): lied: 'Had ik maar een tijdmasjien', gezongen versie
- [bijlage 2](#): tekst: 'Had ik maar een tijdmasjien'

Aan de slag in de klas

Doorloop de vaste oriëntatie-onderdelen: het filosofisch gesprek en het uitvoeren van de eerste opdracht.

Het filosofisch gesprek

Voer naar aanleiding van de introductie een filosofisch gesprek. *Let op*: het filosofisch gesprek is in twee delen geknipt met een spel (Oriëntatieopdracht 1) in het midden. Oriëntatieopdracht 1 kan het

beste in een speellokaal worden uitgevoerd. Stel (een aantal van) onderstaande vragen:

- Wanneer is iemand een held?
- Herken je een held aan zijn uiterlijk? Of maakt het uiterlijk niet uit?
- Is een held ook wel eens bang? Is een held altijd een goed mens?
- Welke eigenschappen heeft een held?
- Heeft een held superkrachten nodig?
- Ken jij een persoon in je naaste omgeving die voor jou een held is?
- Wat doet deze persoon (of heeft deze gedaan) waardoor hij/zij een held is voor jou?

Oriëntatieopdracht 1

Doorloop de volgende stappen:

1. Ga in een kring staan. In het midden liggen verschillende soorten schoenen. Wie trekt er een paar schoenen aan? (Laat dit eerst door één of een paar leerlingen doen.) Loop eens rond. Van wie zouden deze schoenen kunnen zijn? Wat voor persoon is dat? Zou deze persoon een held zijn? Wat zou hij/zij goed kunnen denk je? *Tip!* Kiezen de leerlingen kleinere schoenen die niet passen, dan kunnen ze die ook vasthouden terwijl ze lopen.
2. Herhaal dit ook met andere leerlingen/schoenen.
3. Leg de schoenen buiten de kring, maar zodanig dat je er zelf goed bij kunt.
4. Zeg: "We gaan nu met de hele klas een spel doen. Iedereen beweegt daarbij door de ruimte maar je mag elkaar niet aanraken." Spreek af dat wanneer je "1, 2, 3 bevries" zegt, iedereen direct als een standbeeld bevroren stilstaat. (Oefen dit eventueel eerst een keer van tevoren.)
5. Zonder te praten laat je een van de meegenomen schoenen zien. De leerlingen kijken ernaar zonder te praten en zodra je "start" zegt, gaan ze als die persoon door de ruimte bewegen. Ze bewegen op dat moment als die ander. Laat ze weer bevroren.
6. Herhaal dit nog een paar keer maar nu met andere schoenen. (Houd de schoenen omhoog maar praat niet, gebruik desnoods alleen het stilteteken/vingers tegen de lippen.)
7. Laat de leerlingen zitten in de kring.

Kun je je anders voelen als je andere schoenen aantrekt? Voel je je dan ook iemand anders? Kun je je iemand anders voelen?

Oriëntatieopdracht 2

8. Zing tot slot nog een keer het lied 'Had ik maar een tijdmasjien'. Laat ze nu in elk geval het refrein meezingen. Waarschijnlijk zullen de coupletten ook al goed gaan.
9. Zing het lied eventueel nog een tweede keer.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Waar zou jij naar toe gaan als je een tijdmachine had? Wie zou je willen spreken?
- Waarom zou je diegene willen spreken? Wat maakt dat diegene een held is?

4. Opdracht: Who is...?

In deze opdracht werken de leerlingen verder met het thema 'in de schoen staan van een ander', waarbij ze ook muziek gaan koppelen aan een persoon of tijd. Het lied 'Tijdmasjien' komt terug, ze denken na over welke 'held(en)' hier nog meer in voor moeten komen en ze schrijven een eigen couplet.

Kennisdoelen

De leerling:

- kent het begrip 'in de schoenen staan van een ander'.

Vaardigheidsdoelen

De leerling:

- verplaatst zich in iemand anders door erover te praten en te bewegen;
- zingt het lied 'Tijdmasjien', schrijft daar een eigen couplet bij en voert dit uit.

Benodigdheden

- verschillende soorten schoenen: grote schoenen, kleine schoenen, hoge hakken, klompen, enz.

Aan de slag in de klas

Deze opdracht kan weer in verschillende delen door de week heen worden gedaan. Het onderdeel Onderzoeken kan het beste in het speellokaal worden uitgevoerd.

Doorloop de vaste onderdelen binnen elke projectopdracht: onderzoek, uitvoeren en presenteren.

Onderzoek: Who is...?

Benodigdheden

- verschillende soorten schoenen: grote schoenen, kleine schoenen, hoge hakken, klompen, enz.
- [bijlage 5](#): mp3 *Koningsmars* van R. Strauss (1:24)
- [bijlage 6](#): mp3 *Futuristische Muziek* (1:41)

Doorloop de volgende stappen:

Deel 1 (ca.10/15 min.)

1. Voer deze opdracht uit in de gymzaal of het speellokaal. Spreek met de leerlingen af dat ze elkaar niet aan mogen raken en dat ze alleen bewegen en luisteren. Terwijl ze bewegen, luisteren ze naar de instructies die gegeven worden. Geef aan dat wanneer je "1, 2, 3 bevries" zegt, ze direct stil moeten staan als een standbeeld. Begin steeds met een element uit A en voeg er een element uit B aan toe terwijl ze bewegen. Laat de groep rondlopen door de klas op verschillende manieren:

A:

- loop alleen in rechte lijnen
- loop alleen in diagonale lijnen

B:

- je hebt haast
- het is heel erg warm

- je hebt een heel zware koffer
 - loop rond als superman
 - loop rond als een raar wezen
2. Verzin samen met de klas nog andere manieren waarop ze rond kunnen lopen en die toegevoegd kunnen worden aan B. Laat eventueel ook een leerling 'dirigeren'; de groep aansturen.

Deel 2 (ca. 10/15 min.)

3. Doe nu hetzelfde als in deel 1, maar combineer A met een paar schoenen die je omhoog houdt. Laat deze zien voordat ze gaan lopen. Doe dit weer in stilte.
4. Herhaal dit eventueel nog een paar keer met andere schoenen.
5. Zeg weer "1, 2, 3 bevries" en laat de leerlingen zitten op de plek waar ze zich dan bevinden. Laat ze jouw kant opdraaien.
6. Vertel dat ze twee verschillende geluidsfragmenten gaan horen (bijlage 5 en 6). (Vertel niet hoe ze heten! Op deze manier zijn ze niet bevooroordeeld en spreken ze hun eigen fantasie aan.)
Laat ze eerst 10 tellen luisteren en stilstaan op hun plaats terwijl de muziek begint. Ze proberen zich een beeld te vormen wat voor iemand er bij de muziek past en in welke tijd deze persoon leeft/zich bevindt. (Er is hier geen goed en fout!)
Nadat je een klap in de handen geeft, gaat iedereen pas bewegen. Op het moment dat de muziek stopt, bevriezen ze. (Zet de muziek eerder uit als je denkt dat dat nodig is!)
Herhaal dit dan nog een keer met het tweede fragment.
7. Vraag of de leerlingen in een kring komen zitten.
8. Bespreek de fragmenten na. (Er kunnen verschillende ideeën/ antwoorden zijn en dat is goed.)
Waar deed de muziek je aan denken? In welke tijd bevond je je? Wat voor iemand was je op dat moment?

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Welke manier van bewegen kon je goed uitvoeren? Welke vond je lastig? Waarom?
- Welke manier van bewegen vond jij goed passen bij de geluidsfragmenten? Waarom?

Uitvoeren: Who is...?

Benodigdheden

- [bijlage 5](#): mp3 *Koningsmars* van R. Strauss (1:24)
- [bijlage 6](#): mp3 *Futuristische Muziek* (1:41)
- [bijlage 1](#): lied: 'Had ik maar een tijdmasjien', gezongen versie
- [bijlage 2](#): tekst: 'Had ik maar een tijdmasjien'
- [bijlage 3](#): lied: 'Had ik maar een tijdmasjien', karaoke-versie
- [bijlage 7](#): werkblad 'Couplet schrijven Tijdmasjien'

Doorloop onderstaande stappen:

Deel 3 (ca.15/20 min.)

9. In de vorige les hebben de leerlingen op muziek bewogen en bedacht wat/wie daarbij zou passen. Laat bijlage 5 nog een keer kort horen.
- Waar moest je de vorige keer toen je dit hoorde aan denken?
 - In welke tijd bevond je jezelf toen?
 - Wie of wat past bij die muziek?
- Er kunnen verschillende antwoorden zijn en dat is altijd goed. Niet iedereen heeft hetzelfde beeld bij muziek.
10. Waarom denken ze juist daaraan? Wat voor dingen in de muziek zorgen ervoor dat je aan die persoon of tijd moet denken?
Antwoorden kunnen zijn: het klinkt statig, je kunt erop lopen, je hoort trompetten en die hoor je vaak bij koninklijke dingen, het klinkt opgewekt.
11. *Tip!* Mochten de leerlingen het niet zo goed kunnen uitleggen, stel dan vragen als:
- Klinkt de muziek hoog of laag?
 - Klinkt de muziek hard of zacht? (Een koning komt niet heel stilletjes binnen geslopen...)
 - Welke instrumenten heb je gehoord?
 - Welke instrumenten klinken koninklijk?
12. Doe hetzelfde met bijlage 6.
13. Zet nu bijlage 1, het lied 'Tijdmasjen', nog een keer aan en laat ze het lied meezingen.
14. Vraag in welke tijd de coupletten zich afspelen? Speelt het zich in het verleden af of in de toekomst?
In dit geval staan er steeds twee verschillende dingen in een couplet; zin 1 en 2 hebben met het verleden te maken en zin 3 en 4 met de toekomst.
15. Zing het lied nog een keer.
16. Vraag aan de leerlingen naar welke tijd zij graag zouden willen reizen. Wie zouden ze willen ontmoeten? Aan wie willen ze vragen stellen? Wat willen ze te weten komen?
(Dit kan uiteraard van alles zijn: een popster, belangrijk persoon of uitvinder die niet meer leeft of vragen die ze hebben t.a.v. de toekomst.)

Deel 4 (ca. 30 min.)

Mocht je in delen werken, dan is het handig om het lied 'Tijdmasjen' nog een keer te zingen voordat je verder gaat.

De volgende opdracht kan tijdens een muzikles worden gedaan of een zelfstandig werken- opdracht. (De volgende stappen zijn geschreven met het idee dat de opdracht in een muzikles wordt gedaan.)

17. Laat werkblad 7 op het digibord zien of deel deze uit. Bespreek het werkblad.
18. De leerlingen gaan in tweetallen aan de slag.
19. Na 10 minuten stoppen de leerlingen even met bedenken. Vraag wie er nog niet helemaal klaar is. Iedereen oefent nu het gedeelte dat af is. Zet de karaoke-versie aan. Het is de bedoeling dat iedereen met het refrein meezingt en vervolgens zingen alle groepjes tegelijk

het couplet door elkaar heen. (Dit is heel veilig, niemand let op elkaar.)
Dit kunnen ze daarna nog een keer herhalen.

20. Geef de leerlingen nog even kort de gelegenheid om iets aan te passen als dat nodig is, of om de laatste regel af te schrijven. Laat ze het eventueel nog een keer met de karaoke-versie oefenen.

Let op! De zelfgeschreven teksten hebben ze nog nodig in opdracht 6. Laat ze die dus goed bewaren!

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Hoe was het om zelf een eigen couplet te schrijven bij het lied? Vertel.
- Waar gaat jouw couplet over? Wie/welke tijd komt er in voor? Waarom vind je dat zo interessant?

Presenteren: Who is...?

Benodigheden

- [bijlage 4](#): lied: 'Had ik maar een tijdmasjien', karaoke-versie met meerdere coupletten. (7:45)

In dit gedeelte gaan de leerlingen de zelfgeschreven coupletten aan elkaar laten horen.

Mocht je in delen werken, dan is het handig om de klas eventueel eerst nog een keer door elkaar heen te laten oefenen.

Vervolgens kunt je de karaoke-versie (*bijlage 4!*), gebruiken om de coupletten aan elkaar te laten horen.

De klas zingt het refrein mee en er kunnen 12 groepjes hun eigen couplet laten horen. Mocht het nodig zijn, dan zet je de bijlage nogmaals aan.

Tip! Het is leuk om (met een telefoon) de geluidsopnames op te nemen van enkele/alle groepjes.

Let op! De zelfgeschreven teksten hebben ze nog nodig in opdracht 6! Laat ze die dus goed bewaren!

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Hoe was het om jullie couplet te laten horen aan de anderen? Licht toe.
- Welke personen of welke tijd kwamen er in de andere coupletten voor? Welke sprak jou aan? Waarom?

5. Opdracht: I am

Personen die je graag zou willen ontmoeten zijn vaak mensen die in de spotlight willen staan, hun nek uit durven te steken, leiders zijn of mensen die innovatief zijn en iets willen maken of veranderen, In deze opdracht onderzoeken de leerlingen wat leiderschap in muziek betekent. Ze proberen bewegingen uit zoals het aangeven van starten en stoppen van een groep, of het harder en zachter worden.

Tijdens het maken van een 'soundscape' ontdekken ze de koppeling tussen personen/de tijd en muziek. De soundscape wordt met instrumenten en/of de stem gemaakt op een begeleiding die hen in de juiste stemming brengt. Uiteindelijk dirigeert een leerling de diverse soundscapes.

Kennisdoelen

De leerling:

- kent de belangrijkste functies van een dirigent en het verschil tussen hard en zacht;
- kent het begrip 'soundscape'.

Vaardigheidsdoelen

De leerling:

- voert (zelfverzonnen) dirigeerbewegingen adequaat uit, speelt met het verschil in hard en zacht en laat een groep tegelijkertijd starten en stoppen;
- reageert adequaat op (dirigeer)aanwijzingen van de leerkracht en van medeleerlingen.

Benodigheden

- (eventueel) allerlei soorten slaginstrumenten.
- (eventueel) melodische (slag)instrumenten zoals boomwhackers, xylofoons, metallofoons, klokkenspellen en klankstaven: de tonen C – D – E – G – A

Aan de slag in de klas

Doorloop de vaste onderdelen binnen elke projectopdracht: onderzoek, uitvoeren en presenteren.

Onderzoek: I am

(Super)helden zijn soms leiders en leiders kunnen een held zijn. In deze opdracht gaan de leerlingen zelf ervaren hoe het is om een leider te zijn, in dit geval op muzikaal gebied. Hierbij gaat het niet om woorden maar om lichaamstaal, houding en het aangeven zonder woorden.

Deze twee oefeningen kunnen meerdere keren gedaan worden (door de week heen) en zijn ook heel geschikt om even kort tussen twee lessen in te doen als 'energizer'.

Dirigeeroefening 1: Aan- en uitzetten

Doorloop onderstaande stappen:

1. Ga voor de klas staan en instrueer de leerlingen dat ze je precies moeten kopiëren. Oefen dit even door bijvoorbeeld naar links te kijken; controleer of ze dat met je meedoen. Zet een hand in de zij of til een been op. Doe dit in stilte en wacht tot iedereen meedoet.
2. Positioneer vervolgens de handen boven elkaar; een hand onder en een hand boven met ongeveer 30 cm ertussen. Maak nu een kleine opwaartse beweging met de bovenste hand en klap dan beide handen op elkaar. Let erop dat je hierbij ook inademt en met je ogen de beweging meedoet. Oefen zo dat de leerlingen precies op hetzelfde moment klappen als jij dat doet. Herhaal dit een paar keer.

3. Laat nu een leerling de klap dirigeren en de leiding nemen. Instrueer het oogcontact, de ademhaling en de opwaartse beweging van de klap.
4. Breid dit uit met andere bewegingen zoals een stamp, een sprong of een klap op de benen. Leerlingen kunnen ook zelf een andere beweging bedenken. Blijf focussen op de gelijkheid van de beweging met de hele groep.
5. Als dit nog niet ontdekt is: attendeer de leerlingen erop dat je kunt variëren in tempo. Ook is het mogelijk om er spanning in te brengen door de groep bijvoorbeeld drie keer achter elkaar te laten klappen en dan ineens niet. Zo dwing je ze als dirigent om naar je te kijken omdat het niet voorspelbaar is wat je gaat doen.

Variatie:

Breid dit uit naar voorwerpen of instrumenten. Dan wordt niet de klap gedirigeerd maar de slag op het instrument, of de slag op of met het voorwerp.

Dirigeeroefening 2: Dynamiek

(Zie ook het filmpje voor de leerkracht in de [Toolbox muziek](#) 1:30)

Doorloop de volgende stappen:

1. Ga voor de klas staan en instrueer de leerlingen dat ze je precies moeten kopiëren. Oefen dit even door bijvoorbeeld naar links te kijken; controleer of ze dat met je meedoen. Zet een hand in de zij of til een been op. Doe dit in stilte en wacht tot iedereen meedoet.
2. Positioneer vervolgens de handen horizontaal naast elkaar met maar een paar centimeter ertussen. Vraag de leerlingen om "oe" te zingen op een willekeurige toon. Op het moment dat je de handen verder uit elkaar brengt, moet de 'oeh' harder worden. Probeer dit eerst uit met de klas. Pas als het niet gevolgd wordt, vragen wat de bedoeling zou kunnen zijn.
3. Maak de leerlingen bewust van wat ze zojuist hebben gedaan. Vraag: "Wat gebeurde er met het geluid toen ik mijn handen verder uit elkaar deed?" (Geluid werd harder.)
4. Oefen dit een paar keer. Let erop dat harder worden niet ook hoger met de stem wordt! Varieer in tempo van heel snel van zacht naar hard en terug, en langzaam van zacht naar hard. Maak met de handen een stopgebaar als je wilt dat het tussendoor stil is. Het lukt meestal niet om alles op één ademhaling te doen. Haal tussendoor adem wanneer je adem tekort komt.
5. Laat nu een leerling de dynamiek aangeven. Vraag van tevoren nog een keer welke mogelijkheden de dirigent allemaal heeft. (Harder en zachter, gecombineerd met sneller en langzamer en stilte.)
6. Laat verschillende leerlingen dirigent zijn. Vraag de leerlingen om een andere klank te verzinnen dan 'oe'. Dit kunnen verschillende klinkers, medeklinkers of andere klanken zijn. Bijvoorbeeld: aa, ie, mm, tss, pff, brr. Probeer deze uit met de klas. (Klanken die achterin de keel worden gemaakt, zoals de 'ggg' zijn niet wenselijk.)
7. Focus op de gezichtsexpressie. Als de 'A' steeds harder moet worden, wordt de mondopening ook steeds groter. Experimenteer hiermee en laat ze overdrijven.

Variaties:

- Ook dit is uit te breiden naar voorwerpen of instrumenten. Dan geeft de dirigent niet de klank aan, maar puur de dynamiek.
- Uiteraard is een combinatie van dirigeeroefening 1 en 2 ook mogelijk!

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Hoe ging het tegelijkertijd klappen of het harder/zachter worden met de hele groep? Wat was er nodig om dit te laten slagen?
- Wat vond je moeilijk/makkelijk aan het dirigeren? Waarom?

Uitvoeren: I am

Benodigheden

- [Stripsody](#) van Cathy Berberian (4:26)
- bijlage 8: mp3 *Soundscape achtergrond toekomstmuziek*

Je kunt deze opdrachten ook in delen door de week heen doen.

In deze opdracht bekijken de leerlingen *Stripsody* van Cathy Berberian en ontdekken ze dat je ook muziekstukken of een verhaal kunt maken door alleen maar geluiden te maken. Daarna gaan ze in groepjes rond het thema 'De toekomst' een soundscape maken en verder oefenen met dirigeren.

Doorloop de volgende stappen:

Deel 1 (15 min.)

1. Vertel dat ze naar de *Stripsody* van Cathy Berberian gaan kijken en vraag of ze goed willen opletten hoe er in dat muziekstuk muziek wordt gemaakt. Hoe wordt het uitgevoerd?
2. Bespreek het antwoord op de vraag. (Alles wordt uitgevoerd met de stem d.m.v. geluiden en korte woorden/zinnen.)
3. Waarom maakt de componist gebruik van drie lijnen? Laat eventueel de eerste bladzij nogmaals horen. Dat staat voor hoog, midden en laag. (De allereerste "AAAhhhh" is bijvoorbeeld hoog en het laatste geluid "Boinggg" laag). Benadruk dat het daardoor leuker is wanneer er verschil zit in niet alleen de klank, maar ook in de hoogte van die klank.
4. Wordt er behalve hoog en laag nog gebruikgemaakt van andere muzikale verschillen? (Ja, bijvoorbeeld lang en kort; het geluid "brrrrr" op de eerste bladzijde is lang en het geluid "bleagh" is kort. Maar ook het verschil tussen hard en zacht en stilte!) Al deze verschillen zorgen ervoor dat het muziekstuk interessanter wordt.

Deel 2 (ca. 20 min.)

5. Vertel dat de leerlingen iets vergelijkbaars gaan maken maar dan zonder het op te schrijven; een soundscape, een soort 'mini-geluiden-verhaaltje'. Elk groepje gaat een soundscape van de toekomst maken. De leerlingen mogen hun hele lichaam (bodypercussie en stem) gebruiken om dit te verklanken.
6. Vraag waar de leerlingen aan denken als ze aan geluiden van de toekomst denken. (Daarbij kunnen ze denken aan geluiden van het weer, geluiden van apparaten en vervoersmiddelen en ritmes en geluiden van toekomstmuziek.)

7. Verdeel de klas in groepjes van 5 à 6 leerlingen.
8. Laat de groepjes eerst kort experimenteren met geluiden die met de toekomst te maken hebben. Welke geluiden kun je maken met bodypercussie (geluiden die je met je lijf kunt maken) en met de stem?
Iedereen uit het groepje verzint zelf een geluid of een ritme dat je enige tijd vol kunt houden. (Op een coöperatieve manier, niemand is de baas.) Zet de timer op maximaal 2 minuten. Daarna is iedereen weer stil.
9. Geef de volgende opdracht:
 - De leerlingen in de groepjes zijn per toerbeurt dirigent.
 - Spreek met de klas een teken af waarna gewisseld moet worden.
 - Elke dirigent krijgt kort de tijd om geluiden aan en uit te zetten of dynamiek en stilte te oefenen.
 - Werk eventueel ook weer met de timer. (Maximaal 1 minuut per persoon.)

Variatie

Je kunt ook soundscapes (gedeeltelijk) met instrumenten laten maken. Of een of twee leerlingen bespelen een instrument en de rest werkt met de stem.

Al het slagwerk is bruikbaar (zie benodigdheden). Bij melodisch slagwerk: kies voor melodisch slagwerk met de tonen C – D – E – G – A, de andere tonen worden niet gebruikt. In dit geval moeten de leerlingen een kort ritme of korte melodie maken die ze kunnen herhalen.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Hoe verliep de samenwerking in jouw groep? Is de soundscape een eenheid geworden of meer afzonderlijke geluiden?
- Hoe klonk het samenvoegen van alle soundscapes? Vond je het bij de muziek passen? Waarom wel/niet?

Presenteren: I am

Deel 3 (ca. 20 minuten)

Doorloop de volgende stappen:

10. Deze opdracht is een vervolg op de vorige opdracht. De leerlingen gaan nu hun soundscape toevoegen aan achtergrondmuziek. Zet het geluidsfragment, bijlage 8, op en laat ze eerst in stilte even luisteren. (Laat een kort fragment horen.)
De leerlingen bedenken in stilte of ze hun eerste geluid behouden of dat ze hun geluid willen veranderen.
11. Doe weer een complete oefenronde van dirigenten, maar nu met deze muziek op de achtergrond.
12. *Variant*
Deze opdracht kan in plaats van met afzonderlijke groepjes, ook met de hele klas worden gedaan (neem het geluid eventueel op). Het wordt dus één muziekstuk met maar één klasse-dirigent die voor de klas staat.
 - Zorg dat de groepjes duidelijk in de ruimte van elkaar gescheiden zijn.
 - Wijs een dirigent aan die nu de hele klas dirigeert.
 - De klasse-dirigent stuurt nu in plaats van de afzonderlijke leerlingen, de afzonderlijke groepjes aan, kan deze groepjes aan- en uit zetten en kan met dynamiek en stilte werken. (Als een groepje door de dirigent aan wordt gezet dan spelen ze dus allemaal.)

13. Zet het geluidsfragment aan en laat de leerling dirigeren. Na een halve minuut dirigeren wijs je een andere leerling aan zonder af te spreken wie. Oefen zo een aantal keren het wisselen van dirigent en zolang de concentratie dit toelaat.

Je kunt het geheel aan een andere groep of aan de ouders laten horen.

Ook is het mogelijk om de soundscape op te nemen en aan anderen te laten horen of terug te luisteren met de leerlingen.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Was je dirigent bij de presentatie? Hoe ging dat? Wat kon je goed aangeven, wat vind je moeilijker?
- Ben je tevreden over de kwaliteit van de soundscape die met de klas werd gepresenteerd? Past het bij de toekomst?

6. Opdracht: I'm gonna be

In de laatste opdracht wordt het muzikaal leiderschap uitgewerkt in een grote compositie waarin de elementen uit de vorige opdrachten worden samengevoegd.

Via analyse van bekende voorbeelden (beroemde dirigenten) onderzoeken de leerlingen wat werkt en wat niet werkt. Gezamenlijk komen ze tot een totaalvorm van het lied afgewisseld met de soundscapes.

Kennisdoelen

De leerling:

- kent de belangrijkste functies van een dirigent en het begrip soundscape;
- verkent spelenderwijs de mogelijkheden van muzikaal leiding geven.

Vaardigheidsdoelen

De leerling:

- voegt alle kennis die is opgedaan over dirigeren, zingen, een soundscape maken en uitbeelden d.m.v. beweging, samen tot één geheel;
- zingt en speelt (eigen werk) tijdens een presentatie.

Aan de slag in de klas

Doorloop de vaste onderdelen binnen elke projectopdracht: onderzoek, uitvoeren en presenteren. Aan het eind van deze opdracht staan evaluatievragen die betrekking hebben op het hele project.

Onderzoek: I'm gonna be

Benodigheden

- dirigent 1: [Daniel Barenboim](#)
- dirigent 2: [Mariss Jansons](#) (start bij 0:22)
- dirigent 3: [Claudio Abbado](#)
- fragment uit 'Maestro': [Kleine Viezerik](#)
- filmpje [Dirigent](#) Klokhuis (3:24)

In dit laatste hoofdstuk worden de voorgaande opdrachten samengevoegd. De leerlingen zingen, dirigeren, musiceren, componeren en presenteren rondom het lied 'Had ik maar een tijdmasjien' en het thema 'helden'.

Doorloop onderstaande stappen:

1. Bekijk met de leerlingen de drie dirigentfilmpjes. Het is drie keer dezelfde compositie (de Overture uit *Le Nozze de Figaro* van W.A. Mozart), met telkens een andere dirigent. Geef de leerlingen de opdracht goed te kijken naar de dirigent. Hoe is zijn lichaamstaal, wat doen zijn handen en gezicht? Laat elke keer alleen het eerste stukje zien, een halve minuut is al genoeg.
2. Bespreek elke dirigent direct na het fragment. Laat leerlingen het eventueel nadoen. Vraag aan het einde van de drie fragmenten welke dirigent ze het duidelijkst of prettigst vonden en waarom.
3. Bespreek met name het verschil in het aangeven van het begin. Op welke manier vragen ze de aandacht om te beginnen? (Armen stil voor zich houden, rondkijken, concentreert zich door eerst stil te staan, je ziet dat ze even nadenken c.q. zich voorbereiden.)

4. Bekijk eventueel het fragment uit Maestro: Kleine Viezerik. Hoe doet hij het? Verderop in het filmpje (3:19) krijgt hij tips.
5. Oefen nu het aangeven van zo'n begin. Hoe doe je dit zonder te praten en af te tellen? Laat enkele leerlingen dirigent zijn en een gezamenlijke klap van de klas aangeven. Gebruik hierbij alleen handen en gezichtsuitdrukking.
6. Hetzelfde, maar nu met doorklappen. De dirigent moet nu ook aangeven hoe snel er geklapt moet gaan worden.
7. Om nog meer te weten te komen over het dirigeren en de dirigent, is het leuk om naar het korte filmpje van Klokhuis te kijken.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Wat denk jij dat belangrijker is als je een gesprek voert met iemand: je lichaamstaal of dat wat je zegt?
- Hoe was het om het begin aan te geven zonder te praten? Wat was er moeilijk of makkelijk aan?

Uitvoeren: I'm gonna be

Benodigdheden

- bijlage 1 of 3 van het lied 'Had ik maar een tijdmasjien'
- bijlage 9: eindpresentatie-versie 'Had ik maar een tijdmasjien'

Doorloop de volgende stappen:

8. Zing nog een keer het lied 'Had ik maar een tijdmasjien'. (De leerlingen kennen het nu zo goed dat het waarschijnlijk heel goed gaat als ze met de karaoke-versie, bijlage 3, meezingen.)
9. De leerlingen hebben het in opdracht 4 gehad over "in de schoenen staan van...." en daarbij passende bewegingen bedacht. Ook hebben ze in opdracht 4 een eigen couplet gemaakt. In opdracht 5 hebben ze een gezamenlijke soundscape gemaakt die paste bij de toekomst.
10. In deze opdracht is het de bedoeling dat de leerlingen een combinatie gaan maken van de drie onderdelen. Elk groepje (ca. 4 personen) kiest één van de zelfgemaakte coupletten uit. Ze gaan daar passende bewegingen bij bedenken en maken een soundscape die bij de inhoud/tijd van het couplet past. Alle groepjes worden uiteindelijk samengevoegd tot één geheel, één grote compositie.
11. Laat bijlage 9 horen tot aan het tweede couplet. Dit is een andere versie van het lied 'Tijdmasjien'. Het begint met het refrein, vervolgens komt het couplet van het desbetreffende groepje waarbij ze de bijbehorende bewegingen laten zien en aansluitend is er ruimte om de soundscape te laten horen die bij het couplet past. Vervolgens is er weer een couplet en een soundscape, enz. en eindigt het met een refrein. In deze opname kunnen 8 groepjes hun eigen couplet + soundscape laten horen. Voor elk nieuw couplet hoor je één geluid (1 tel) voordat de zang begint. Voor het allerlaatste refrein zit ook een kleine aanloop, net als in het origineel.

12. Uiteraard kun je dit ook op je eigen manier organiseren als je dat wil, zonder opname. Mocht je dat niet fijn vinden, dan kun je onderstaande stappen volgen:

- De leerlingen hebben in tweetallen een eigen couplet gemaakt. Voeg 2 tweetallen samen tot een nieuw groepje.
- Het kan nu op twee manieren: óf je kiest het couplet waarmee ze gaan werken, óf ze doen dat zelf. Als ze dat zelf doen, dan geef je ze daar een paar minuten voor. (Zet eventueel de timer.) Komen ze er niet uit, dan kunt je alsnog de knoop doorhakken. Het kan zijn dat leerlingen met de oplossing komen om bijvoorbeeld regels van beide coupletten te combineren, omdat het beter uit te beelden is of om te zetten in klanken, dat is uiteraard prima!
- Geef ze vervolgens een paar minuten de tijd (kan ook weer met de timer), om te bedenken hoe ze bij het couplet kunnen lopen en bewegen. (Hier doet iedereen in het groepje dus aan mee; ze zingen en bewegen.)
- Doe hetzelfde, maar nu om te bedenken welke geluiden er gemaakt kunnen worden bij de soundscape die passen bij de inhoud van het couplet. De leerlingen kunnen hierbij weer hun stem en bodypercussie gebruiken, maar ook allerlei soorten slaginstrumenten of melodisch slagwerk met de tonen C – D – E – G – A, de andere tonen worden niet gebruikt. In dit geval moeten de leerlingen een kort ritme of korte melodie maken die ze kunnen herhalen.
- Geef ze nu maximaal 1 minuut de tijd om de taken te verdelen bij de soundscape:
 - Wie is de dirigent?
 - Wie maakt de klanken? En welke?
- Geef ze nu 2 minuten de tijd om het daadwerkelijk uit te proberen en te oefenen.
- Geef aan dat alle groepjes nu met de opname gaan oefenen. De klas zingt het refrein mee, vervolgens 'bevrozen' alle groepjes die niet aan de beurt zijn. Het groepje dat aan de beurt is, laat nu het couplet horen met bijbehorende bewegingen en voert aansluitend de soundscape uit. Daarna wordt het weer herhaald totdat alle groepjes geweest zijn. Sluit altijd af met een gezamenlijk refrein en laat ze aan het eind allemaal bevrozen. Dit is ook het slot van de presentatie.
Tip! In de opname is het mogelijk om 8 groepjes te laten presenteren. Mochten er minder groepjes zijn dan zet je de opname uit na het laatste refrein.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Hoe zijn jullie tot een keuze gekomen in klank, beweging en tekst?
- Waarom past de soundscape goed bij de tekst?
- Hoe verliep de samenwerking en het maken van afspraken in de groep? Welke afspraken hebben jullie gemaakt om een en ander te verbeteren of af te werken?

Presenteren: I'm gonna be

Het is leuk om de presentatie aan een andere groep of aan de ouders te laten zien.

- Oefen de presentatie een aantal malen.
- Maak eventueel afspraken over kostuums als dit gewenst is om het optreden compleet te maken.
- Bespreek met de leerlingen hun positie in de zaal c.q. het lokaal, (eventueel) het op- en afkomen en oefen dit nadrukkelijk.
- Je kunt het 'bevrozen' (standbeeld) gebruiken om een startmoment te markeren: als de leerlingen allemaal op hun positie staan, eerst 'bevrozen' voordat je de muziek aanzet.
- Aan het einde van het lied sluit je ook af met een bevroren pose.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Wat vond je bijzonder geslaagd aan de uitvoering? Welke onderdelen hadden beter gekund?
- Waar was je trots op bij de presentatie?
- Hoe reageerde het publiek op jullie uitvoering?

Evalueren

Bespreek met je leerlingen het doorlopen proces aan de hand van onderstaande vragen:

- Wat heb je gedaan of geleerd dat je je (denk je) volgend jaar nog zal herinneren?
- Wat vond je het leukste wat je gedaan hebt? Of het spannendst, het moeilijkst?
- Wat heb je in dit project gedaan wat je wel vaker zou willen doen? Of waar je meer over zou willen leren?

